

הסידות בפרשה

הרב יצחק שפירא
פרשת נח

גם מלחמת חורמה וגם לאפשר כניעה

כאשר נלחמים באויבים, התורה מצווה אותנו מצד אחד לעשות עליהם מצור ללא רחמים, ומצד שני לאפשר להם לבחור לברוח ולא להילחם בנו

במאמר שכתבנו שבוע שעבר הוצעה תוכנית פעולה שכוללת בתוכה שני חלקים: מצד אחד יש לנתק את רצועת עזה מכל עורק חיים, כמו מזון, מים, חשמל, דלק, אינטרנט, צרכים רפואיים וכו', ולהפציץ את עזה מהאוויר על מנת להרוג את כל מי שרוצה לפגוע בנו. מצד שני יש לאפשר למי שרוצה להיכנע, לברוח למצרים או להגיע לשטח בטוח שבו הוא לא יינזק, ולשם כך יש לפתוח את המעברים לכיוון מצרים, וכן להכשיר שטח איסוף שמיועד למי שרוצה להיכנע. גם תוך כדי ההפצצה יש להשאיר 'מסדרונות מילוט' שיאפשרו למי שרוצה להיכנע לעשות זאת.

ללכת לפי ההלכה

מתוך רצון להתייחס להצעה מעשית בלבד, לא נכתבו שם במאמר המקורות התורניים עליהם נשענת התכנית הזו, ולהשלמת התמונה נכתוב כאן את המקורות באופן כללי (אף על פי שאין כאן המקום להיכנס לדיון פרטני ולהגדרות מדוייקות, אלא רק לשקף את הכיוון הכללי).

שני החלקים של התכנית – השמדת כל הרוצים לפגוע בנו בכל דרך אפשרית, והשארת אפשרות להיכנע ולברוח – הם שני החלקים של מצור על אויבים כפי שהתורה מצווה:

מצד אחד, התורה אומרת שכאשר נלחמים עם עיר, יש לצור עליה ללא רחמים עד שהיא תיכנע, גם אם זה אומר שהאנשים שבתוכה ימותו מרעב ומצמא וממחלות. כך אומר רש"י בשם חז"ל על הפסוק "וצרת עליה" (דברים כ, יב) - "אף להרעיבה ולהצמיאה ולהמיתה מיתת תחלואים". יותר מזה, רש"י שם אומר בשם חז"ל שאם נניח לעיר לא נצור עליה, לאחר מכן היא תשוב ותילחם בנו – "הכתוב מבשרך, שאם לא תשלים עמך, סופה להלחם בך, אם תניחנה ותלך".

מצד שני, כאשר צרים על עיר ישנה הלכה שצריך לצור עליה משלושה כיוונים בלבד, ולהשאיר את הרוח הרביעית פתוחה, על מנת שמי שלא רוצה להילחם איתנו יוכל לצאת מהעיר.

דעת הרמב"ם

כפי שאומר הרמב"ם (הלכות מלכים ו, ה):

"כשצריך על עיר לתפשה, אין מקיפין אותה מארבע רוחותיה אלא משלש רוחותיה, ומניחין מקום לבורח ולכל מי שירצה להמלט על נפשו".

אם כן, מצד אחד יש לצור ולהשמיד את כל מי שרוצה לפגוע בנו ולהילחם בנו, גם אם זה אומר שהוא ימות מרעב ומצמא וממחלות, ומצד שני יש לאפשר (במדת האפשר) למי שרוצה להיכנע לעשות זאת. אם כן, שני החלקים בתכנית שהוצעה, דומים ללחימה כפי שהיא כתובה בתורה.

הכרעה כללית

אין הכוונה להיכנס כאן לכל הפרטים והתנאים שבהם עושים מצור ומשאירים רוח רביעית, כשם שאין כאן המקום להיכנס לכל פרטי הציוויים שיש בזמן מלחמה. שכן הפרטים הם מרובים, ואין אפשרות במסגרת הצרה הזו לדון בכלם.

אם היינו רוצים להיכנס לכל הפרטים של מלחמה על פי התורה, היה עלינו להיכנס לעוד הרבה שאלות, כמו לדוגמה השאלה האם אנחנו מחוייבים להרוג כל זכר, כפי שהתורה מצווה לעשות במלחמה (וכפי שכתוב ברמב"ם שם, הלכה ד), וממילא לדון איך המצווה להרוג כל זכר מסתדרת עם המצווה להשאיר רוח רביעית.

אבל כאמור, אין זו המסגרת לפתוח את הדיון התורני כולו, ולהכריע הכרעה פרטנית בכל מה שצריך לעשות. במסגרת הזו הכוונה היא רק להראות את ההכרעה הכללית: התורה מטילה את האחריות להפריד בין האוכלוסיה הרוצה להילחם לאוכלוסיה שלא רוצה להילחם, על האויב. כל פרט מאוכלוסיית האויב צריך להחליט האם הוא משתייך לצד הרוצה להילחם בנו או לצד שלא רוצה להילחם בנו, ורק אם וכאשר הוא בוחר שלא להילחם בנו, ומפריד את עצמו מהאוכלוסיה הרוצה להילחם בנו - לא נפגע בו.

אמנם אף על פי שאין כאן המקום להיכנס לכל פרטי הציוויים שיש במלחמה – צריך להוסיף לדברים נקודה אחת יסודית: יהודי לא מצווה למסור את הנפש על פרטי הציוויים שיש במלחמה כפי שהתורה מצווה עליה. עשיית מצור על עיר, והשאת רוח רביעית, והריגת כל זכר, אינם משלושת העבירות החמורות עליהן אנחנו מצווים למסור את הנפש, וממילא הכל תלוי בשאלה מה יועיל יותר לשמור על חייהם של היהודים. אם במציאות מסויימת נראה שדווקא לא לעשות מצור או לא להרוג כל זכר יועיל יותר לשמור על בטחונם של היהודים - נעשה זאת, וכן לאיך גיסא: אם במציאות מסויימת השאת רוח רביעית תפגע בבטחוננו - לא נשאיר רוח רביעית, וכן על זה הדרך.